

Türkmen, Prof. Dr. Fikret; Taşlıova, Dr. M. Mete; Tan, Nail (2008). *Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri*, Mehmet EROL

Türkmen, Prof. Dr. Fikret; Taşlıova, Dr. M. Mete; Tan, Nail (2008). *Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları No: 931, 592 s. ISBN 978-975-16-2033-0.

Mehmet EROL*

1997 yılı sonlarına doğru Türk Dil Kurumu uhdesinde Prof. Dr. Fikret Türkmen başkanlığında *Türk Dünyası Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayınlanması Projesi*'ne başlandı. Proje, Balkanlardan Sibirya'ya bütün Türk boylarının destan metinlerini içine alıyordu. Kapsadığı coğrafi alan ve Türk gruplarının çeşitliliği dikkate alındığında bu proje Türklük Bilimi adına bir ilkti. Söz konusu coğrafyalardaki Türk boylarının destanlarının Türkiye Türkçesine aktarılması, Türk kültürünün temel değerlerine bütüncül bakabilmeyi sağlayacak ve Türk Dünyası kavramını daha görünür hale getirecekti. Nitekim proje kapsamında yayınlanmakta olan eserlerle bu sürecin işlediğini görmekteyiz.

Tanıtığımız bu çalışma, söz konusu projenin 27. yayını olup projenin Türkiye ayaklarından birini oluşturmaktadır¹. Türk Dünyası destanları konulu yayınlar toplusu içinde Türkiye sahasından bir âşığın repertuarında yer alan *halk hikâyelerinin* de yer alması, konuyla ilgilenenler için şaşırtıcı gelebilir. Ancak, eserin *Sunuş* kısmında da ifade edildiği gibi (s. 9), Türkiye'de *halk hikâyesi* olarak bilinen anlatımlar Türk boylarının pek çoğunda *destan* kavramı içinde yer almaktadır. Başka bir ifadeyle Türkiye'de kullanılan *destan* terimi Türk Dünyası'nda kavram alanını genişletmiş şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Aslında Türkiye sahasında tarih içinde *destan* kavramı *dinî hikâyeler* (Dâstân-ı Cümcüme Sultan), *fikrî ve tasavvufî eserler* (Dâstân-ı Fakr-nâme-i Âşık Paşa), *manzum tarihler* (Dâstân-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âli Osmân), *manzum eserler* (Dâstân-ı Ahmed Harâmî), *mensur eserler* (Dâstân-ı nesl-i Cengiz Hân ve hem Aksak Timur) vb. gibi (Elçin 1997: 33-40) çeşitli türdeki eserler için kullanılmıştır. *Destan* adıyla maruf bu eserlerin ortak noktası *vaka anlatan* eserler olmalarıdır. Yine çeşitli Türk boylarındaki *destan* anlatıcıları ve bunların Türkiye sahasındaki izdüşümleri olan âşıklar aynı kökten beslenen halk sanatçılarıdır. Dolayısıyla *destan* başlıklı çalışmalar toplusu içinde bir âşığın anlattığı *halk hikâyelerinin* de yer alması, *destan* ile *halk hikâyesi* türlerinin ve *icracılarının* büyük resmin parçaları olduklarını görmemiz noktasında isabetli olmuştur.

Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri adlı çalışma, Prof. Dr. Fikret Türkmen'in *destan* kavramı, *destan* kavramının Türk boylarında yüklendiği anlamlar, batı dünyasındaki *destan* çalışmaları ile kavramın Türk kültürü içindeki

* Yrd. Doç. Dr. Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, 79000/KİLİS. merol@kilis.edu.tr.

¹ Projenin Türkiye ayağı ile ilgili olarak bir yıl sonra *Âşık Şevk Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri* (Türkmen – Cemiloğlu 2009a) ve *Âşık Mevlüt İhsani'den Derlenen Halk Hikâyeleri* (Türkmen – Cemiloğlu 2009b) adlı çalışmalar yayımlanmıştır.

yeri üzerine mülâhazaları ve projenin hazırlık safhası, amacı ile çalışma gruplarına yer verdiği (*Sunuş*: s.7-12) bir giriş ile başlıyor. *Sunuşun* ardından eserde iki ana bölüm, son olarak da sözlük kısmı bulunuyor.

Eserin I. Bölüm'ü *A. Âşık Şeref Taşlıova: Hayatı, Şairliği, Hikâyeciliği* (s.13-31); *B. Âşık Şeref Taşlıova ile Görüşme* (s. 33-58) başlıkları altında verilmiş. Bu bölümün ilk kısmında Taşlıova'nın hayatı doğumundan başlayarak ailesi, öğrenimi, âşıklık geleneğiyle tanışması ve ustaları, askerliği, Kars radyosunda çalışmaya başlaması, Türkiye Âşıklar Bayramı'na katılımı, yurt içi ve yurt dışında katıldığı etkinlikler, çeşitli dergilerde yazdığı yazılar, aldığı ödüller vb. yönleriyle kronolojik olarak anlatılmış (s.13-16). Ardından Taşlıova'nın sanat yönü, *Şairliği* ve *Hikâyeciliği* başlıkları altında değerlendirilmiş. Âşığın bildiği halk hikâyeleri ve âşık makamlarının listeleri verilerek hikâyelerinde kullandığı dil ve üslubu incelenmiş (16-31). Bu bölümde son olarak Âşık Şeref Taşlıova ile *hayatı ve hikâyeciliği* üzerine yapılmış bir mülakata yer verilmiş.

1 Temmuz 1998'de Nail Tan tarafından yapılmış olan bu görüşmeden Taşlıova'nın hayatı ve halk hikâyeciliği hakkında geniş malumat edinmek mümkün. Örneğin hikâye anlatan âşıkların dinleyici gruplarına göre hikâyelerinde anlatım değişiklikleri yaptıkları bilgisini bu görüşmeden öğreniyoruz (s.36-37). Anlatıcı, bir hikâyenin anlatımında anlatma ortamının ve dinleyicilerin metne etkisini “Dinleyicilerin daha iyi anlayabilmeleri için cümlelerle, kelimelerle, sözlerle örerak değişiklik yapıyoruz... Düğüne gelen, köy kahvesine gelen, meydanlara gelen insanların dinleme şekilleri ayrı ayrıdır. Diyelim ki; bir köydeki hikâye anlatma şeklin başka, öbür köydeki başkadır. Bu çok ince bir sanattır. Çok önemlidir.” şeklinde ifade etmekte. Âşığın verdiği bu bilgiler *Bağlam Merkezli Halk Bilimi Kuramlarından İşlevsel, Sözlü Kompozisyon ve Performans Teorileri* (Çobanoğlu 1999: 213-311; Ekici 2010: 124-131) kapsamında yapılacak halk bilimi çalışmalarına yön verebilecek niteliktedir. Âşık Şeref Taşlıova ile yapılan görüşme âşığın hayatından kesitler sunan çeşitli fotoğraflarla bitirilmektedir (45-58).

Kısaca özetlediğimiz I. Bölüm'de âşığın hayatı, sanatı ve hikâyeciliği çeşitli yönlerden ele alınmış. Ancak âşıklık geleneği içinde temel konulardan olan *rüya* konusuna değinilmemiştir. Prof. Dr. Umay Günay'ın *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi* adlı eserinde âşığın *rüya* görmeden önce de kendi deyişlerini söyleyebildiği, küçük yaşta gördüğü *rüyadan* sonra ise kendi deyişlerini daha bir güvenle ve daha içli söylediği bilgisi verilmiştir (1993: 126).

Eserin II. Bölüm'ü *Halk Hikâyesi Metinleri* ana başlığı altında *A.Usta Malı Halk Hikâyeleri*, *B. Kendi Tasnifi Halk Hikâyeleri*, *C. Serencam Tipinde Halk Hikâyeleri* alt başlıklarıyla sunulmuş.

Âşık dokuz usta malı halk hikâyesi anlatmıştır. Bunlar; *Kenan ile Hanzade Hikâyesi* (s.61-103), *Kirman Şah Hikâyesi* (s. 104-160), *Koroğlu Oltu Kolu* (s. 161-184), *İrfani Hoca ile Türkmen Kızı Hikâyesi* (s.185-206), *Erzincan Bağları Hikâyesi* (*Kerem ile Aslı Hikâyesi Bölümü*) (s. 207-225), *Âşık Sümmâni ile Gülperi* (*Perizat*) *Hikâyeleridir* (s. 226- 241).

Âşık Şeref Taşlıova'nın anlattığı usta malı hikâyelerin sonunda her hikâyenin kimden öğrenildiği bilgisi verilmiş. Bu hikâyelerin yalnızca konu olarak

başka bir anlatıcıdan alındığı; anlatımın, türkülerin ve makamlarının Taşlıova tarafından eklendiği ve düzenlendiği görülüyor.

Kendi tasnif ettiği hikâyeler ise *Bağdat Hanım ve Hafız Hikâyesi* (s. 245-275), *Seyyad Bey ile Güllü Kız Hikâyesi* (s. 276-321), *Gülistan ile Süleyman Hikâyesi* (s. 322- 373), *Gelin Taşı Hikâyesi* (s. 374-386), *Emir Han ile Sümbül Hanım Hikâyesi* (s. 387-424), *Celal Bey ile İpek Sultan Hikâyesidir* (s. 425-470).

Taşlıova'nın kendi tasnif ettiği hikâyelerden üçü (*Bağdat Hanım ve Hafız Hikâyesi*, *Seyyad Bey ile Güllü Kız Hikâyesi*, *Gelin Taşı Hikâyesi*) âşığın yetiştiği yöreden derlediği efsane metinlerinin genişletilmesi ve konuya uygun türküler yakmasıyla oluşturulmuştur. Yine bir hikâyeye de tarihi olaylar (*93 Harbi*) kaynaklık etmiştir (*Gülistan ile Süleyman Hikâyesi*). Hikâyelerin sonunda verilen bilgiler halk hikâyelerine kaynaklık eden diğer türleri göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Serencam tipindeki halk hikâyeleri ise *Âşık Şenlik ile Kılıççı Mustafa Karşılaşması* (s. 473-492), *Âşık Şenlik ve Kars'ın İşgali Hikâyesi* (s. 493-517), *Çıldırli Âşık Şenlik'in Revan Seyahati ve Ölümü* (s. 518-532), *Bala Mehmet Hikâyesi* (s. 533-538), *Âşık Kahraman'ın Kars'ın Kurtuluş Destanları* (s. 539-552), *Mansur Hikâyesi* (s. 553-555), *Posoflu Âşık Müdâmî'nin Hastalanması* (s. 556-559), *Posoflu Âşık Zülâli'nin Memleketine Dönüşü* (s. 560-562), *Âşık Şeref Taşlıova Gurbet Ellerde* (s. 563-577), *Âşık Şeref Taşlıova'nın Kırgızistan Seyahati* (s. 578- 588) adlarıyla verilmiştir.

Bu hikâyelerden *Âşık Şeref Taşlıova Gurbet Ellerde* hikâyesinde âşığın İngiltere – Londra'da Watermans Sanat Merkezi'nin düzenlediği II. (http://en.wikipedia.org/wiki/The_Crick_Crack_Club) ve X. Uluslararası *Story Telling Festivali*'ne katılımı, 1971 ve sonralarında yaptığı Almanya seyahatleri, 1996'da Nasrettin Hoca Yılı etkinlikleri münasebetiyle Singapur'a yaptığı yolculuklar hikâyeleştirilerek *vatan hasreti*, *güzelleme* konulu türkülerle sunulmuş. *Âşık Şeref Taşlıova'nın Kırgızistan Seyahati* başlıklı serencamda ise Taşlıova'nın 1993'ün Manas Yılı etkinlikleri çerçevesinde Kırgızistan'a yaptığı seyahatin ayrıntıları birlikte gittiği âşıklarla söylenen deyişlerle bezenerek anlatılmış. Bu gruptaki diğer serencamlar âşığın derleyerek hikâyeleştirdiği ve usta âşıkların hayatlarından kesitler sunan anlatılardır.

Çalışmanın sonuna hikâyelerde geçen bazı yerel kelime ve deyimlerin anlamlarının verildiği bir sözlük eklenmiş (589-592).

Sonuç:

Kısaca özetlediğimiz *Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri* adlı eserde üç türde toplam yirmi iki hikâye yer almaktadır. Bu sayı Taşlıova'nın hikâye repertuarının tamamı değildir. Proje çerçevesinde âşığın bildiği hikâyelerden bazıları çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma, sunulan metinlerin değeri yanında, anlatı geleneğinin özellikleri, gelenek temsilcilerinin icraları, halk hikâyelerinin kaynaklarının tespiti gibi yönlerden de halk bilimi çalışmalarına kaynaklık edecek niteliktedir.

Kaynaklar:

- Çobanoğlu, Özkul (1999), Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ekici, Metin (2010), Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Elçin, Şükrü (1997), Halk Edebiyatı Araştırmaları I, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Günay, Umay (1993), Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Türkmen, Fikret; Mustafa Cemiloğlu (2009a) Âşık Şevki Halıcı’dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- (2009b) Âşık Mevlüt İhsani’den Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.